

DOI: <https://doi.org/10.52258/stthtr.sup.02.05>

Salati Ferenc plébános és Márton Áron püspök viszonya

MARTON JÓZSEF

Székeskáptalan – Római Katolikus Érsekség
Gyulafehérvár (RO)
jmarton1950@gmail.com

Ha Márton Áron püspök papjaihoz való türelmes és megértő magatartását szeretnénk röviden összegezni, elégségesnek tartjuk Salati Ferenc (1890–1966) székelylengyelfalvi/szászrégeni plébános iránti viszonyulását megvizsgálni. Már gr. Mailáth G. Károly és Vorbuchner Adolf főpásztoroknak is igen sok lelki fájdalmat és gondot okozott az összeférhetetlen és kifejezetten intrikus plébános. Amikor Márton Áront XI. Piusz pápa a gyulafehérvári püspöki székbe kinevezte, Salati Ferenc ezüstmisés pap volt. Mint papjainak jó pásztor, Áron püspök szerette volna, ha Salati plébános hívei és főpásztorai irányában az általa kreált feszültségek nélkül szolgálná Jézus Krisztust és az egyház ügyét.

A püspök kezdetben előzékenyen viszonyult és a békekesség érdekében ennek az intrikus papnak a durvaságait is elnézte. De ez nem vezetett eredményre. Márton Áron úgy is próbálkozott orvosolni a helyzetet, hogy az egyházmegyei papokat kiválóan ismerő volt irodaigazgatójával, Gajdátty Bélával alapos jellemzést írasson Salatiról, hogy annak segítségével esetleg sikerüljön normalizálni a kapcsolatukat. Gajdátty rektor oldalakon keresztül nagy hozzáértéssel elemzi Salati Ferenc papi magatartását, de ő sem tudott

megoldásokat javasolni Áron püspöknek.¹ Véleményezését imígyen kezdi: „Salati Ferenc szászrégeni plébános évtizedek óta úgy viselkedik mindenkori Főpásztorával szemben, az Egyházmegyei Hatóság tisztviselőivel és mindazokkal szemben, akik felettesei, akár alattvalói vagy hívei azok, akiknek véleménye nem egyezik az övével, hogy egyrészt nyilvánvaló lelkületének kóros volta, sőt nem látszik alaptalannak az a feltevés is, hogy súlyos psychosisban szenved; másrészt komoly az az aggodalom, hogy viselkedésének tovább túrése nemcsak emberfeletti önuralmat kíván az E. H. tisztviselőitől, hanem példájának követésére csábítja a gyöngé és hasonló betegesre hajlamos papokat, sőt a világi híveket is, ami a Püspök és az Egyházmegyei Hatóság szükséges tekintélyének káros csorbulását jelenti. Szükségesnek látszik tehát ügyének rendezése.”²

Mivel Salati Ferenc plébános egy nagyon összetett, kifejezetten kötekedő papi egyéniség volt, aki a feléje megértéssel és szeretettel közeledő Márton Áron püspökről is gyalázkodóan és becsmérlő rágalmakat szórva nyilatkozott,³ helyesebbnek véljük, ha pszichológiai elemzések helyett előbb felidézzük papi életének alakulását és munkásságát.

Salati Ferenc, a Salati Ferenc földműves és Lőrincz Mária háztartásbeli római katolikus szülők gyermeke, 1890. május 17-én született Baróton.⁴ Édesanyja kétéves korában meghalt. Édesapja újránősült, és feleségül vette első hitvese húgát, Borbálát. Ő nevelte Ferencet is, és az ezután született testvéreit.⁵ A keresztség szentségében 1890. június 1-én részesült. Keresztelő papja Szántó Károly baróti segédlelkész volt.⁶

1 GYÉL: Num. 2418-1947. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt.* (Márton Áron – Levelek 5.). Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda 2021. 25-34.

2 Gajdásy Béla volt püspöki irodaigazgató, teológia tanár, rektor tanulmánya Salati Ferencről 1947. évben. – GYÉL: Num. 2418-1947.

3 Jó néhány kötetnyi anyagból néhány idézetet összegyűjtve lásd *Előszó*. In: *Márton Áron hagyatéka 24. kt.* 11-16.

4 *Baptisatorum Barót: Libri XI.* pag. 76. Nr. 25.

5 Szirmai Béla: Salati Ferenc (kézirat). 1. lap. Lásd. GYÉL: Fond. VI/25. 1. doboz.

6 *Baptisatorum Barót: Libri XI.* pag. 76. Nr. 25.

Elemi iskoláit a baróti római katolikus hitvallásos iskolában végezte. Iskolaigazgatója Máthé István plébános, tanítója pedig Incze Gyula kántortanító volt. Gimnáziumi tanulmányait a székelyudvarhelyi római katolikus főgimnáziumban végezte 1901 és 1909 között. 1909. június 12-én érettségizett „jeles” eredménnyel.⁷

Salati Ferenc pap szeretne lenni, de a szemináriumi éveit és teológiai tanulmányait a gyulafehérvári Papnevelde megkerülésével óhajtja végezni. Szabó János székelyudvarhelyi hittanártól kér erkölcsi bizonyítványt. A hozzá írt folyamodványából megtudhatjuk, hogy „ő az egri papneveldebe szándékozik beiratkozni,” mert előtte „többen” olyan rossz színben tüntették fel a gyulafehérvári papneveldét, „hogy egészségi okok miatt kénytelen az egri egyházmegyébe való felvételéért folyamodni.” Szabó János hittanár elosztatta Salati aggodalmait és – „tekintettel a jeles érettségijére” – kilátásba helyezte a budapesti Központi Papneveldebe való felkerülésének lehetőségét azzal a feltétellel, ha felvételre jelentkezik Gyulafehérvárra. Szabó János 1909. június 22-én levélben számol be Mailáth G. Károly megyéspüspöknek. Az agyafúrt megoldás biztonsága érdekében külön is a püspök figyelmébe ajánlja a szerinte „nagyon tehetséges, komoly gondolkozású és feddhetetlen előéletű” jelöltet.⁸

Salati Ferenc ügyében gr. Mikes János székelyudvarhelyi apát-plébános-főesperes (majdani szombathelyi püspök) is írt Mailáth püspöknek. Mikes főesperes mint a Római Katolikus Státus részéről megbízott bizottsági résztvevő volt jelen az érettségin. Ajánlatában igazolja, hogy „tiszta jelesen érettségizett, és őt kiváló és értékes fiúnak ismerem”. Kifejezetten kéri a püspököt: „Kegyeskedjék őt valahová egyetemre (aláhúzás: Mikes J.) küldeni.” Mikes János fél, hogy Salati Ferenc gyenge egészsége miatt Gyulafehérváron nem bírja ki a szemináriumi éveket, inkább a bécsi lehetőséget ajánlja: „Bécsben bizonyára megfelelne.”⁹

7 Érettségi bizonyítvány. Lásd. GYÉL: Fond. VI/25. 1. doboz.

8 Szabó János levele (Székelyudvarhely, 1909. jún. 22.) Mailáth G. Károly püspöknek. Ld. GYÉL: Num. 3800-1909.

9 Mikes János levele (Székelyudvarhely, 1909. jún. 19.) Mailáth G. Károly püspöknek. Ld. GYÉL: Num. 4600-1909.

Salati Ferenc a nagy közbenjárók biztatására Gyulafehérvárra jelentkezik a nyári felvételre, a baróti plébános (Máthé István) igen pozitív információjával. Az egészségével kapcsolatban a gyulafehérvári papnevelde rektora, Balás Endre megállapította, hogy „ép testalkatú, gyengébben táplált, de azért az idő szerint egészséges belső szervezetű, felvételre orvosilag ajánlható”.¹⁰ A felvételin, az érettségijéhez hasonlóan, jelesen szerepelt.

Mikes János főesperes ajánlólevelének üres oldalára Mailáth püspök ráírta: „Salatit Bécsbe ajánlom a Pázmáneumba. A jövő 1909/10. évre én fizetek érte; azután Boga [Alajos] helyére kerülhet, ha beválik. 1909. VIII. 19.”¹¹ Íme, nagy kegy, amelyben a diákok erdélyi püspöke részesítette. Annak ellenére, hogy az 1909/10. tanévben gyulafehérvári kispap részére nem volt alapítványi ösztöndíj, Salati Ferencet Mailáth püspök kegyeibe fogadta. Döntéséről értesíti a gyulafehérvári papnevelő intézet ft. elöljáróságát: „Salati Ferenc érettségit tett ifjút a Pázmány intézetbe az egyetemre felküldeni elhatároztam.” Felkéri Balás Endre rektort, hogy a püspöki rendelkezését közölje az érintettel, hogy „kellő okmányokkal ellátva Bécsben a Pázmáneum rektoránál jelentkezzen”. Az útiköltséget és egyéb kiadást a gyulafehérvári papnevelői intézet pénztárából utaltatja ki a püspök.¹² Közben Mailáth püspök értesítette Anton Drexler pápai titkos kamarás, igazgatóhelyettes urat, hogy Salati Ferenc első éves papnövendéket a Pázmány intézetbe küldi. A püspök az 1909/10. tanévben Salati ellátási díját magánpénztárából fogja fedezni, s „ha Boga Alajos növendékem végezni fog, akkor Salati Ferenc – ha beválik – alapítványi helyre kerülhet.” Ajánló levelében Mailáth püspök „bizalommal” felkéri Drexler igazgatóhelyettest, hogy „ezen növendékemet is atyai szeretettel az intézetbe befogadni és nagybecsű jó hajlamaiban állandóan megtartani szíveskedjék.”¹³

A bécsi egyetemen és a Pázmáneumban Salati Ferenc állta a sarat. Az első év befejezése után küldött vélemény róla igen pozitív

10 Papnevelde Levéltára: Num. 78-1909.

11 GYÉL: Num. 4600-1909.

12 GYÉL: Num. 4600-1909.

13 GYÉL: Num. 4600-1909.

(mores: exemplares) / erkölcsileg: példamutató.¹⁴ Később, szásztrégeni plébánosként Szirmai Béla káplánjának a Pázmáneumról rendszerint áradozva beszélt, az itt töltött négy évet „valóságos földi mennyországnak” minősítette. Évtársai voltak többek között: Hamvas Endre kalocsai érsek, Pobozsnyi Róbert rozsnói püspök, Lipcsey Andor. Ugyanezen időben került a gyulafehérvári Papnevelde intézetéből Bécsbe Nyíró József is.¹⁵

Salati Ferencet Fischer-Colbrie Ágoston kassai püspök 1913. július 15-én szentelte pappá Bécsben. Első állomáshelye Brassó, ahová segédlelkészi kinevezést kapott Meisel József plébános mellé.¹⁶ Főlényeskedő és az úri hölgyeket kigúnyoló ötvenperces prédikációval és intrikus magatartásával hamar megpecsételte brassói szolgálatát. Megyéspüspöke 1915-ben Csatószeg-Szentsimonra kényszerült helyezni káplánnak.¹⁷ Az ideiglenes csíki megbízását a következő évben, 1916-ban újabb kápláni kinevezés követte Gyergyóalfaluba.¹⁸ A világháború kellős közepén katonai szolgálatra jelentkezett. 1917 április-július hónapokban mint táborigazgató Hajdúnánáson teljesített papi szolgálatot a Gyergyó-medencéből oda menekülő római katolikus hívek részére. Hazatérve Gyergyóalfalu egyházközségnek 1918-tól adminisztrátora /helyettes plébánosa, 1919-től plébánosa, noha zsinatvizsgát nem tett, sem felmentést alóla nem nyert. Innen 1922-ben kényszeráthelyezést kapott Székelylengyelfalvára Koncsag Ignác plébános helyébe.

Salati Ferenc lengyelfalvi plébános Mailáth püspöknek írt (1922. dec. 19.) levelében bevallja, hogy »kétszer pereltek be a Szentszékenél«. De azt már nem írja, hogy mindkét esetben elmarasztalták.¹⁹ Tény, hogy az egyházmegyei Bíróság előtt kétszer állott vádlottként: 1919-ben Szabó György gyergyószentmiklósi főesperes perelte becsületsértésért; ebben az esetben bocsánatkérésre ítéltetett. 1921-ben

14 GYÉL: Num. 3923–1910.

15 Szirmai Béla: Salati Ferenc (kézirat). 1. lap. Ld. GyÉL: Fond. VI/25. 1. doboz.

16 GYÉL: Num. 4327–1913.

17 GYÉL: Num. 4240–1915.

18 GYÉL: Num. 1095–1916.

19 Salati Ferenc levele Mailáth G. Károly püspöknek. Ld. Batthyaneum. Mailáth G. Károly hagyaték. Nr. inv. 26.206.

Boros József akkori püspöki titkár és szentszéki jegyző perelte be az előbbi perrel kapcsolatban jogtalan megtámadás, becsületsértés és rágalmozás miatt; ebben az esetben 500 lej pénzbüntetésre és a per költségek viselésére ítéltetett. Fellebbezése miatt II. fokon a csanádi egyházmegyei Bíróság az I. fokú ítéletet megerősítette.

Kétszer részesült kánoni megintésben, az elsőt Mailáth pp. úr hatálytalanította; a második 1934. május 9-én 1330. sz. alatt mondatott ki. A második kánoni megintést Mailáth püspök szerette volna elkerülni, és csak 12 évi hosszas próbálkozás után fenyegette meg. Ügyét a Salati Ferenchez közelebb álló papokon keresztül próbálkozott békésebb formában elintézni. 1922-ben felkéri Görög Joakim örmény esperest a közvetítésre, aki a próbálkozások után őszintén bevallja: „... teljesen elvesztettem a kedvemet ahhoz, hogy én az ő ügyében továbbra is közvetítő szerepre vállalkozzam”.²⁰ A sikertelen próbálkozás után Mailáth püspök Botár Gáspár baróti plébánost kéri fel közvetítésre, akivel Salati Ferenc diákkorától kezdve baráti kapcsolatot ápolt. Botár plébános püspökének kíméletesebb eljárást ajánl: „Hagyni kell az ilyen vulkánt: kialszik az magától.”²¹ A püspök végül Orbán János székelykeresztúri plébánoshoz, Salati Ferenc jóbarátjához fordul. Orbán plébános 1934. április elején még reméli, hogy hatással tud lenni reá, de a hónap végén kelt levelében belátja: „Évekkel ezelőtt egy ízben, megbízatásomhoz híven törekedtem Salait jobb belátásra bírni, azt mondván neki: miért emészti magát a főhatóság s mások elleni harcokkal. Mire kinyújtózkodott és kéjesen azt felelte: »a harc az én elemem, e nélkül nem élhetek, ez engem hizlal.« Megdöbbsentem és kénytelen voltam Matuskára gondolni.”²² A kényelmetlen ügy további rendezésére vonatkozóan 1934-ben az Egyházmegyei Hatóság dr. Szabó György teológia tanár, egyházmegyei ügyész javaslatát is kikéri. Az ügyész végigolvasva a vaskos memorandumot és Salati Ferenc megnyilvánulásait, bár „büntetendő

20 Gajdátsy Béla feljegyzése Salati Ferencről. In: *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 26.

21 Gajdátsy Béla feljegyzése Salati Ferencről. In: *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 27-28.

22 Gajdátsy Béla feljegyzése Salati Ferencről. In: *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 28.

cselekménynek” minősítette eljárásait, mégis – a kellemetlen következményeket figyelembe véve – azt javasolja a főpásztornak: „jobb volna, ha Excellenciád még most kegyes lenne vele szemben és még egy ideig atyai türelemmel várakozási álláspontra helyezkednék.” Az Egyházmegyei Hatóság egyelőre elfogadta az ügyész javaslatát, de 1934 májusában a püspök kénytelen a kánoni intést kimondani. Az egyházi Főhatóság újabb lépésre 1936-ban határozza el magát, amikor személyes beszélgetésre hívják Gyulafehérvárra, „hogyminden sérelmét végig beszélve, megtalálhassa a gyógyítás módját”. Salati Ferenc a felkérést visszautasította, Gyulafehérváron nem jelent meg. A következő évben az Egyházmegyei Hatóság megismételte meghívását, amit durván visszautasított. Ezt követően Vorbuchner Adolf püspök magánlevelében kísérelte meg lecsillapítani Salatit. Kísérlete balul ütött ki; Salati plébános még ingerültebben válaszolt, a jóindulatú püspöki szavakat sértéseknek értelmezte.²³ Azt is megengedte magának, hogy az ezüstmiséje alkalmával (1938-ban) küldött püspöki köszöntő levelet felbontatlan formában postázta vissza Gyulafehérvárra.

Márton Áron püspök ezt a Salati Ferenc plébánost örökölte. Apostoli kormányzói kinevezése alkalmából az ironikusan gratuláló Salatinak tisztességesen válaszol. Sőt, a püspöki kinevezést követő harmadik napon az aktuális szolgálati helyéről felmentését kérő és más plébániát igénylő Salati Ferenc lengyelfalvi plébánosnak – tömérdek elfoglaltságai ellenére – postafordultával válaszol: „nem kívánom kényszeríteni, hogy a plébániáján maradjon és szívesen figyelembe óhajtom venni a lehetőségek szerint óhajtását más plébániára való áthelyezése érdekében. Kérem ezért, szíveskedjék óhajtásait velem konkrét formában közölni.”²⁴

Csak csodálni tudjuk Márton Áront, hogy még püspökké szentelése előtt szeretné rendezni Salati Ferencnek és kántortanítójának konfliktusát az egyházi Tanügyi Osztály főtanfelügyelőjével, Adorján Károllyal. A feszültség a lengyelfalvi hitvallásos iskolai látogatás jegyzőkönyve miatt durvult el. Márton Áron apostoli kormányzó

23 Gajdátty Béla feljegyzése Salati Ferencről. In: *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 28–29.

24 GYÉL: Num. 22–1939. Közölve *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 34.

visszamenően áttanulmányozza a nem kellemes ügyről szóló okmányokat és az igazságosság szellemében megpróbálja kielégíteni Salati plébános és a tanító jogosnak látszó kívánságát olyanformán, hogy ugyanakkor megvédené Adorján Károly főtanfelügyelő tekintélyét is. Külön levélben viszont Adorján Károlyt határozottabban utasítja a következetesebb és megértőbb eljárási módra Salati irányában.²⁵ A főpásztori döntést Salati Ferenc nem fogadja el. A püspök engedélyezi, hogy Adorján Károlyt egyházi bíróságon bevádolja és jogorvoslást kérjen. Ez nyilván nem következik be, mert Salati támadásának kiszemeltje elsősorban a püspök.

Az első, kifejezetten Márton Áront becsmérő „Salati-levélre” már 1939 áprilisában sor került. Salati plébános provokáló kérdéssel fordul a püspökhöz: megáldhatja-e az ortodox pappal együtt az állami iskola elé felállított keresztet?²⁶ Márton Áron válaszában kivédeni szeretné Salatit a kellemetlen akcióból, s ezért kihangsúlyozza, hogy (amire a hatóságoknál hivatkozhat a plébános): „a nyilvános kereszt ünnepélyes megáldása a püspöknek van fenntartva”. Salati sérelmesnek, „kioktató” jellegűnek találta a püspöki választ, és durván kirohan a főpásztora ellen. Márton Áron az írásos válasz helyett helyesebbnek látja, ha Sass Antal székelyudvarhelyi főesperes szóbelileg közvetít. Felkéri, kísérelje meg Salatit jobb belátásra bírni, mert „minősíthetetlen durva kitételeiért, fegyelmetlenségeiért és törvényes Főpásztorára szórt becsmérő rágalmozásaiért súlyos kánoni büntetéseket kellene alkalmaznom”.²⁷

Márton Áron továbbra is kesztyűs kézzel kezeli Salati Ferencet, a „sok tekintetben értékes munkáját méltányolni” kívánja, és a kettős impériumváltás (1940, 1944) után – megkérdése után – 1945-ben szászrégeni plébánosnak nevezi ki.

Az új plébánián egyelőre az egyházközség alkalmazottjaival és anyagi helyzetével van lefoglalva. Igaz, az egyházi törvényeket velük kapcsolatban is egyéni értelmezéssel és szeretet nélkül ülteti át a gyakorlatba. Intrikus magatartásából semmit sem veszített.

25 GYÉL: Num. 3268–1938. Közölve *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 35–38. 40–44.

26 NB! Lengyelfalva népe magyar és római katolikus.

27 GYÉL: Num. 1069–1939. Közölve *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 47–48.

A plébániahivatalnak küldött püspöki leiratokat (még azokat is, amelyekkel Márton Áron a papjainak segíteni akar) saját személyének szóló támadásnak véli, ami ismételten támadási felületet nyújt Salatinak.²⁸ Áron püspök 1946 decemberében hiába reméli, hogy „jóindulatáról sikerült meggyőznie” a szászrégeni plébánost, a következő évben az ingerült, durva levelek sorozatát zúdítja az Egyházmegyei Hatóság felé. Márton Áron keresi a lehetőséget, hogy alkalmat adjon Salati panaszainak személyes előterjesztésére, és ezért meghívja Gyulafehérvárra. Salati Ferenc nem vesz tudomást a meghívásról, marad a régi.

Márton Áron letartóztatása után a gyulafehérvári aulával tovább hadakozott, még az ún. békepapi korszak néhány évében a gyulafehérvári törvénytelen egyházmegyei hivatallal is élben állt, s ezt a püspök kiszabadulása után hivalkodóan fölemlegette. Akkori magatartása nem az egyházhűségével magyarázható, sokkal inkább a békekorszakot megelőző régi konfliktusaival (Boros Józseffel 1921-ben, Adorján Károllyal 1938/39-ben). Az Adorján-Boros kanonokok által vezetett püspöki hivatalt ugyanúgy támadta, mint Mailáth G. Károly, Vorbuchner Adolf, Márton Áron főpásztorok idejében. Csúpan az a furcsa – ami különben sok mindenre magyarázatot ad –, hogy eközben baráti viszonyt ápolt az ún. békepapokkal (dr. Fejér Gerő, dr. Jénáki Ferenc, dr. Köpeczy János stb.).

A békepapi korszak törvénytelen vezetőségével szembeni ellenálló magatartásáért a szászrégeni plébános elvárta volna, hogy a börtönből szabadult Márton Áron őt méltányolja és felcafrangolja (= papi kitüntetésben részesítse), és a „bűnösöket” keményen megbüntesse. Keresztényhez nem illő magatartása azonban nem termett babért... Salati továbbra is vehemensen támadta a püspököt.

Márton püspök – a kinevezésétől kezdve, 15 éven át – visszafogottan és a békességet keresve reflektált Salati gyalázkodó írásaira. Csak a börtönből való szabadulása évében lépett fel határozottabban. Őszintén és kendőzetlenül szembesítette a plébánost a saját durvaságaival, majd – az okosabb enged címen – két évig (1955–1957) hallgatott, nem válaszolt a sűrűn érkező Salati-féle

---

28 Vö. GYÉL: Num 645–1946. Közölve *Márton Áron hagyatéka* 24. kt. 54–55.

„förmedvényekre”. Az egyházmegyei hivatal csak a lelki ügyekkel összefüggő kérésekben (pl. a püspöknek fenntartott súlyos bűnök feloldozása, vegyes házasságok megkötéséhez való engedély megadása stb.) intézkedett. De az ezekre kapott főhatósági válaszokba Salati valósággal belekapaszkodott és a püspöki intézkedéseket le kicsinylőleg kezelte és gúny tárgyává tette; a kényes lelki ügyek rendezése újabb alkalmat jelentett a kötekedésre.

Márton Áron hallgatása még inkább felbátorította Salait: az írásai minősíthetetlen stílusúakká váltak: „... úgy látszik Tisztelendőséged türelmemet felbátorításnak veszi arra, hogy folytassa és megsokszorozza gyalázkodó írásait”.²⁹ A „plébános úr” gonoszsága megkettőzte a püspökre nehezedő igát, ugyanis az állami hatóságok vegzálása és a szobafogság amúgy is embert próbáló terhelést jelentett.

Áron püspök arra kényszerül, hogy az igazságot határozottan és pőrén kimondja „Tizenöt évig tűrtem. Nemcsak tűrtem, többet tettem ennél: a szeretet és engesztelés útján közeledtem Tisztelendőségedhez. ... Tisztelendőséged azonban semmivel sem törődve, érzéketlenül, valami fel nem fogható megátalkodottsággal megmaradt beidegzett szokásainál: kihívóan sértegetett, gorombáskodott, támadott, durva volt. ... A mérték betelt, tisztelendő Plébános úr. ... Ennyi rosszakarat csak gyűlölködő embertől telik ki. Olyan választ fog tehát kapni, amilyent érdemel.”³⁰ Márton Áron amikor pontosítja Salati ravaszkodását, akkor is tud jótanáccsal szolgálni. „Hogy izzik a düh az írásaiban, tisztelendő Plébános úr. Olyan fokon, hogy már anyagszerűen hat. ... Valahányszor rátapintunk a kérdés lényegére, úgy viselkedik, mintha az elevenére tapintottunk volna; ökölrázással és szitkozódással igyekszik szabadulni a feszélyező helyzetből. Csakhogy mi nem vagyunk ijedősök, tisztelendő Plébános úr, s nagybecsű figyelmét visszairányítjuk a tárgyra: nézzen csak utána a veszendőbe indult bárányoknak, mert nem a rendeleteken vesznek el a lelkek, hanem a pásztorok kezén. Keresse fel őket és beszéljen velük »szépen, csodálandóan, imádásig édesen.« Meglátja, lesz

29 GYÉL: Num. 315–1957. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt. 77.*

30 GYÉL: Num. 2679–1955. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt. 74–76.*

eredménye.”³¹ Egy másik levelében Áron püspök arra is inti Salatit, hogy készüljön a prédikációira: „Egyébként arról is tudósítjuk Tisztelendőségedet, hogy hívei nagyobb lelki haszonnal hallgatnák a prédikációit, ha készülésre fordítaná, legalább részben, azt az időt, amit a püspökhöz küldözött gyalázkodó levelek megírására és azokba beleszótt citátumok kikeresésére fordít.”³² Szembesíti továbbá azzal a ténnyel, hogy „aki a szép szóra nem hallgat, aki képzelt nagyságtól megmámorosodva hiszi, hogy kivétel minden szabály alól s neki szabad duhajnak lennie, annak a fejére hideg vizet öntünk, hogy józanodjék s vegye észre, hogy emberek között az emberi hang kötelező.” A „nagy hangú” és „mellét döngető Salati”-nak a hibáira is rámutat a főpásztor: „Megcsontosodott gőgje nem engedte, hogy a hibáját beismerje, de férfi sem tudott lenni, hogy vállalja nyíltan, amit elkövetett, hanem még felemelte a hangját, s átment támadásba. Tudatosan, kiszámítással spekulált arra, hogy a felemelt durva hang elől a püspök is, és a többi megtámadott kitér. Csakhogy ezzel a politikával nem lehet a végletekig büntetlenül élni és a mások jóízülésére spekulálva visszaélni. Még akkor sem, ha Tisztelendőséged az »olvasásig« meghatódik a saját képzelt sorsa fölött.”³³

Salati Ferenc az Egyházmegyei Hatóságnak címzett mindennapi leveleire, azok hangnemére és tartalmára a Securitate is felfigyelt. A szemfüles állami szervek örömmel konstatálták a szászrégeni pap gyötrő ügyködését, s a maguk eszközeivel újabb gyalázkodó levelek megírására ösztökölték. Erre való utalást Márton Áron egyik levelében találhatók: „Kinek vélt ezzel szolgálatot tenni, Tisztelendőséged? ... Másik levelében eldicsekszik az elismeréssel, amit az inspektoroktól a püspök ellen gyártott írásműveivel inkasszált!”³⁴ Annak ellenére, hogy Salati plébános nem volt a Securitate beszervezett ügynöke,³⁵ a paptársairól, a hívekről és az egyházközség belső

31 GYÉL: Num. 2679–1955. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt. 76–77.*

32 GYÉL: Num. 315–1957. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt. 79.*

33 GYÉL: Num. 315–1957. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt. 80–81.*

34 Vö. GYÉL: Num. 315–1957. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt. 77–78.*

35 Salati Ferencnek nincs hálózati anyaga. Ld.: Fond Informativ 15833; Microfilm Informativ 15833/MS.

ügyeiről szóló levelei sokszor egy-egy feljelentéssel is felértek; a püspök állandó gyöttrésével is az állambiztonságiaknak tett szolgálatot.

Az 1959. esztendő utolsó hónapjában fordulat következik be Salati Ferenc életében és püspöke iránti magatartásában. Novemberében még hadakozik és személyeskedik főpásztorával: „Nekem Egyház a minden. A Pp-öm azután jön. M. Á. e sorrend miatt öl, pedig nekem emiatt hiába dől.” [Kézzel írt levelében szándékosan rövidít, nem írja la „püspököm” vagy „Márton Áron!”] De az év december végén leteszi a harci kardját. Kórházba kerül. Márton Áron még ekkor is a kezdeményező, atyai szeretettel fordul feléje, levélben „gyógyulást kíván”. Salati Ferenc most már tisztelettel és hálával válaszol: „Betegségemben közvetített jó kívánatát gyógyulásomra és értem ígért imáit igen szépen köszönöm.” És tisztelettel, a „Nagyméltóságú és Főtisztelendő Püspök Úr” megszólítással él, ami az előző évek leveleiből hiányzott.³⁶ A betegeskedő plébános lassan kezd változni, de a testi gyógyulásával még nem járt együtt a lelki gyógyulása. Amikor 1960 májusában a püspöki leiratból „igazságtalan és sértő következtetéseket vont le” és 47 éves panaszait emlegeti, akkor Áron püspök Salati leveléből vett szöveget idézi: „»Fehérvárral lehet csendre jutni«, de a gyanúsításokkal és sértegetésekkel fel kell hagyni. Ha pedig úgy érzi, hogy erről nem tud lemondani, szíveskedjék tudomásul venni, hogy vannak helyzetek, amikor a gyanúsítást és sértést kötelesség visszautasítani. Pedig szívesebben fordítanók azt az időt és fáradságot hasznosabb dolgokra s még szívesebben arra, hogy Tisztelendőségednek csak kellemes dolgokat írjunk.”³⁷ Salati Ferenc hallgat a püspöki jó szóra, sőt, három év múlva örömmel és köszönettel fogadja, hogy aranymiséje alkalmából Márton Áron – a székeskáptalan negatív véleménye ellenére – címzetes kanonokká nevezte ki. Ettől kezdve Főpásztorának címzett leveleiből hiányoznak „a gyanúsítások és sértegetések”, azokban csak a köszönetnyilvánítás és a hála hangja fedezhető fel. Ünnepi köszöntőire Márton Áron is a jó pásztor hangján szól: „A közelgő húsvéti ünnepek alkalmából is imáimban megemlékezem, hogy »az öregedés megtépázó éveit«” a

36 GYÉL: Num. Sz. n.-1959. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt.* 90–91.

37 GYÉL: Num. Sz. n. – 1960. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt.* 92.

dicsőségesen feltámadt Üdvözítő békéjében tölthesse.”³⁸ Ez a „béke” számára néhány hónap múlva következik be, 1966. augusztus 24-én, Szent Bertalan apostol napján lelkileg megnyugodva távozik az élők sorából. Küzdelmes és intrikus életének békés befejezéséhez nem kevésbé járult hozzá Márton Áron püspök.

Ha valaki az Érseki Levéltárban végigolvasná Salati Ferenc több kötetet kitevő, kézzel írt leveleit az Egyházmegyei Hivatalnak (naponta írt, volt eset, amikor 2-3-at), és azok tartalmával és stílusával szembesülne, nem hinné el, hogy az aranymiséjét megérő pap élete végén bekövetkezett a 180 fokos fordulat.

Az okmányokat áttanulmányozva állíthatom, hogy Salati Ferenc plébános megbékélésében az isteni kegyelem után a legnagyobb szerepet Márton Áron játszotta. A szentéletű püspök türelme, főpásztori jósága, következetessége, igazságossága, emberséges magatartása és megbocsátókészsége egyértelműen igazolható az évtizedeken keresztül viaskodó intrikus papjához való viszonyulásából.

---

38 GYÉL: Num. 1000–1966. Közölve *Márton Áron hagyatéka 24. kt.* 99.